

DEVELOPMENT OF FOLK APPLIED ART IN THE TIME OF TEMUR AND TEMURIES

Xayitov Abdulla

Lecturer at the Technical Faculty of Urgench State University

Karimov Islombek Ravshanbek oglu,

A Student of the Technical Faculty of Urgench State University

Madrahimova Indira Anvarbek qizi,

A Student of the Technical Faculty of Urgench State University

**We own property,
Amiru Turkistonmiz****We are the oldest and greatest of nations our main joint of the Turks!****Amir Temur****ANNOTATION**

This article provides information about the history, values and traditions of the peoples of Uzbekistan. It also cites ancient customs found in the authors' research.

Keywords: tradition, custom, dead custom, sesame,

КИРИШ

Ўзбекистон халқларининг тарихи, қадриятлари, илм-фан, маданият дурдоналарини ҳар томонлама илмий ўрганиш ва таҳлил этиш ғоят муҳим.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев —Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузурида Ўзбекистондаги ислом маданияти марказини ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисидаги маърузасида —Улуғ аجدодларимиз томонидан яратилган ва бугунги кунда бутун маърифатли дунёни ҳайратга солиб келаётган илмий мерос фақат бир миллат ёки халқнинг эмас, балки бутун инсониятнинг маънавий мулки бўлиб, бу бебаҳо бойлик янги ва янги авлодлар учун донишмандлик ва билим манбаи, энг муҳими, янги кашфиётлар учун мустаҳкам замин бўлиб хизмат қилиши шубҳасиздир, деб таъкидлади [1].

Шу мақсадда, республикамиз ҳукматининг қатор ҳужжатлари ватанимизнинг ҳар томонлама жаҳон андозалари асосида ривожланишига қаратилмоқда. Жумладан, ёшларга таълим-тарбия беришда маданиятимиз, қадриятларимиз, миллий санъатимиз намуналаридан, аجدодларимиз томонидан яратилган ва бутун жаҳонга машҳур бўлган ажойиб санъат намуналаридан кенг фойдаланишга катта аҳамият берилмоқда.

АСОСИЙ ҚИСМ

Ўзбек халқининг кўп асрлик тарихида тасвирий санъат ва халқ амалий безак санъатининг ранг-баранглиги маданий меросимизнинг энг ажойиб ва оммавий қисмини ташкил этади.

Инсон онги фаолиятининг ажралмас қисми бўлиши бадиий тафаккур ва шунга мувофиқ бадиий ижодий фаолият инсониятнинг тарихий тараққиёти жараёнида жуда катта аҳамиятга эга бўлди. Бундай фаолият натижасида келиб чиқадиган бадиий – эстетик идрок қобилияти кишиларда оламни, ундаги мавжудотлар, нарсалар ва воқеа-ходисаларни, атроф-мухитдаги шакллар ва рангларни турфа шакл шамойилда қайтадан акс эттиришга хавас уйғотади.

Шакл ва рангларнинг реал ҳамда стиллаштирилган тасвирларини яратиш шу тариқа келиб чиқди ва у ўз навбатида, одамларнинг кундалик турмушларидан ўрин ола бошлади. Халқ амалий санъатининг Темур ва темурийлар даврида гуркираб ривожланиши ва юксалиши кўп жihatдан Амир Темур шахсига боғлиқ. Амир Темур ўзи барпо эттирган хар бир қурилиш ишларида, уларни безашда халқ амалий санъатининг ҳамма турларидан, масалан, ёғоч ўймакорлиги, наққошлик, ганжкорлик, рассомлик ва бошқа турларидан унумли фойдаланиб юқори чўққиларга кўтарди.

Халқ амалий санъатининг заргарлик, зардўзлик, кандакорлик, тош ўймакорлиги, наққошлик, ганчкорлик ва бошқа турлари ҳақида эрамизнинг 1-асридаёқ кишилар бу санъатларнинг ажойиб хусусиятига эга эканлигини билиб, қалъалар, карвонсарой ва бошқа жойларни безай бошлаганлар. Бу эса Буюк ипак йўли ўтган мамлакатлар маданиятини ҳамкорлигини мустаҳкамлашга хизмат қилган [2].

Амир Темур Ўрта Осиё маданияти ва санъатини ривожлантиришда катта хисса қўшди. Амир Темур ўз пойтахти Самарқанднинг қурилиши ва ободонлиги учун ҳаракат қилиш билан бир қаторда Хуросон (Афғонистон), Эрон, Хиндистон ва бошқа ўлкалардан энг машҳур хунармандларни, санъаткорларни пойтахтга жалбётди. Нафис тасвирий санъатнинг наққошлик, меъморчилик, архитектура, хаттотлик каби турларини ривожлантиришда улардан унумли фойдаланди.

Бу билан Соҳибқирон Амир Темур жаҳон халқларининг маданиятини, халқлар ҳамкорлигини, тинч тотувлигини, осойишталигини, бирдамлигини, яқдиллигини ва бошқа жihatларини ривожига катта эътибор берди.

Буюк испан элчиси Руи Гонзалес Клавихо Амир Темур саройида ўзбек миллий кашта безакларини кўрганини ўз кундалигида ёзиб қолдирган.

Бу эса ўша даврда халқлар ўртасидаги маданий ҳамкорликнинг юксалганини кўрсатади. Амир Темурнинг қурдирган иморатларида шундай ёзувлар ҳозирги давргача сақланиб қолган, яъни —Бизнинг қудратимизга ишонмасангиз, биз қурган бу биноларга боқинг! деган ёзувларни учратиш мумкин. Бу эса жаҳон халқларининг Турон халқларига муносабатини ўзгаришига, ҳамкорликнинг ривожланишига, равнақ топишига, маданиятнинг юксаклишига хизмат қилди.

Амир Темур ҳукмронлиги остида бўлган барча ўлкалардан келган, меъморлар, хунармандлар, усталар, олимлар ўзлари бунёд этаётган иншоотларга бутун билимлари, ҳунарлари ва санъаткорона маҳоратларини бахш этганлар. Ўша даврда Самарқанд ва Мовароуннахрнинг бошқа жойларида бунёд этилган жуда кўп хашаматли тарихий, маданий обидаларда Ўрта Осиё халқларидан ташқари бутун яқин ва Ўрта Шарқ халқларининг ўзига хос, сермазмун бадиий-эстетик меросининг ситези қоришиб, уйғунлашиб кетган эди, десак муболаға бўлмайди.

Юртимизга тарихий обидалар ва ундаги халқ амалий беагаи санъати билан танишиш, уларни зиёра қилиш ниятида ҳозирги кунда дунёнинг турли бурчакларидан сайёҳлар келишмоқда. Бу эса тарихий меросимизга хурматни, халқаро маданиятни, ҳамкорликни ривожланиши тимсоли бўлиб қолмоқда [3].

Халқлар орасидаги дўстликни, тинч-тотувликни ва маданиятни юксалтиришда сайёҳлик, туризм ҳамда спортни ўрни беқиёсдир. Мамлакатимизга кунига минглаб сайёҳни кириб келиши маданиятни жаҳон миқёсида юксалишининг энг олий намунаси бўлиб хизмат қилади.

Бизнинг қадимий ва гўзал диёримиз нафақат шарқ, балки жаҳон цивилизацияси бешикларидан бири бўлгани халқаро жамоатчилик тан олмоқда ва эътироф этмоқда. Бу табаррук заминда не-не буюк зотлар, олиму уламолар, сиёсатчи ва саркардалар етишиб чиққани, умумбашарий цивилизация ва маданиятнинг узвий қисмига айланиб кетган дунёвий ва диний илмларнинг, айниқса, ислом дини билан боғлиқ билимларнинг тарихан энг юқори босқичга кўтарилишимизда она юртимизда туғилиб камолга етган улуғ алломаларнинг хизматлари беқиёс экани бизга улкан ғурур ва ифтихор бағишлайди.

Баркамол авлодни тарбиялаш инсониятнинг энг ёрқин орзуси бўлиб келган. Бироқ дунё халқларининг барчаси ҳам бу ҳақида ўйлайвермаган. Бундай орзудаги инсонлар азалий маърифатга, маданиятга мансуб бўлган юртларнинг донишмандлари энг муътабар зиёллари, ҳукмдорлари ҳисобланганлар. Уларнинг орасида Ўзбекистон аталмиш муаззам заминимизда яшаган бобокалонларимизнинг ўз ўрни, ҳурмати бор.

Ота-она ва фарзанд, устозу шогирд ўртасида шарқона назокат, меҳр ва эҳтиром бор. Аввало, бундай фикр юритишнинг ўзи аждоқларимизнинг маънавий даражаси нақадар юксак бўлганлигини ва албатта бундай фикр айтиш бу борада кўп асрлик меросларни ўрганиш натижасида вужудга келишини таъкидлаш жоиз. Демак бизнинг баркамол авлод тарбиялаш ҳақидаги ниятимиз учун маънавий асос бор.

ХУЛОСА

Шундай экан ёш авлодни Ватанга содиқ, ўз авлод аждоқига хурмат руҳида тарбиялаш лозим. Мактабларда ўқитувчилар қайси фандан дарс беришларидан қатъий назар дарс аввалида ўқувчиларга буюк мутафаккирларимиз, ҳукмдорларимиз ҳақида, уларнинг ноёб мерослари ҳақида маълумот бериб борсалар мақсадга мувофиқ бўлади. Шу ўринда буюк боболаримизнинг маънавий олами хусусида фикр юритганда Темурийлар давлати ҳукмдорлари, хусусан Амир Темур ҳақида алоҳида тўхталишимиз табиийдир. Чунки тенгсиз азму шижоат, мардлик ва дошинмандлик рамзи бўлган соҳибқирон буюк салтанат барпо этиб ўзидан жуда кўп амалий ва назарий мерос қолдирди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Ўзбекистондаги ислом маданияти марказини ташкил етиш чора-тадбирлари тўғрисидаги Қарори. Тошкент шаҳри, 2017-йил 23- июн. —Маърифат газетаси - 2017, №50
2. С. Булатов —Ўзбек халқ амалий безак санъати. Тошкент —Меҳнат1991.
3. Ш. Каримов, Р. Шамсутдинов —Ватан тарихи Тошкент —Ўқитувчи1997